

KRAJSKÉ VOLBY 2024

Na co myslet v oblasti vzdělávání při uzavírání krajské koalice

Vítěze krajských voleb již známe. Nyní nastává klíčová fáze, kdy musí politické strany a hnutí nalézt společnou řeč a vytvořit funkční koalici. Při formování koalic je nezbytné se zaměřit nejen na ideologickou blízkost mezi jednotlivými subjekty, ale především na společné priority. **Jednou z těchto priorit by mělo být vzdělávání**, které hraje zásadní roli v rozvoji regionu a jeho budoucí konkurenceschopnosti. Kvalitní a dostupné vzdělání totiž nejen zvyšuje životní úroveň obyvatel, ale také posiluje ekonomický potenciál kraje. Dobře nastavená spolupráce může zajistit kontinuitu provedených změn do dalšího volebního období. Důležitá bude také **volba dobrého radního pro školství**, který bude mít vizi opřenou o nejnovější poznatky a data a bude ji umět vyargumentovat vůči celé komunitě v daném regionu. Také mezikrajská spolupráce může být velmi cenná. Naléhavou potřebu takové diskuse pocítujeme nyní intenzivně mezi Středočeským krajem a Prahou v tématu kapacit středních škol.

Kraje jednou za čtyři roky vytvářejí vlastní dlouhodobé záměry rozvoje vzdělávání, ve kterých **stanovují strategické cíle a směry rozvoje celé vzdělávací soustavy v kraji**. Při plánování priorit je proto nutné zohlednit i tento strategický dokument schválený předchozím vedením kraje.

Kraje jsou většinovými zřizovateli veřejných středních škol, vyšších odborných škol a konzervatoří. Dobrá škola potřebuje zejména dobrého ředitele, ale **zásadní roli hraje i její zřizovatel**. EDUin vydal [Kápézetku](#), ve které vysvětluje základní role zřizovatelů v oblasti školství a radí v situacích, do kterých se dostávají, např. hodnocení školy a odměňování ředitele.

Několik témat, která jsou z pohledu krajské vzdělávací politiky důležitá

- Nedostatečné kapacity v MŠ a neúčast na předškolním vzdělávání

V některých regionech, zejména ve Středočeském kraji, v Praze a v okolí velkých krajských měst jsou kapacity mateřských škol nedostatečné z důvodu vysoké poptávky a

KRAJSKÉ VOLBY 2024

nárůstu počtu obyvatel. Naopak v jiných regionech jsou kapacity nízké, protože zájem o předškolní vzdělávání je nižší.

Kvalitní předškolní vzdělávání v raném dětství podporuje rozvoj osobnosti dítěte, vytváří předpoklady pro další vzdělávání, a pomáhá tak snižovat sociální nerovnost. Je zvláště významné pro děti ze znevýhodněného prostředí, jež na jejich vzdělávací potřeby nedokáže adekvátně reagovat. Z různých dokumentů vyplývá, že právě tyto děti se předškolního vzdělávání zpravidla neúčastní. Analýzy nákladů a přínosů intervencí v dětství ukázaly, že nejefektivnější jsou investice do vzdělávání a péče v raném dětství ([Heckmanova křivka](#) návratnosti investic do lidského kapitálu). Rovněž umístění dítěte do zařízení předškolního vzdělávání a péče je podstatným nástrojem pro zvýšení účasti matek na trhu práce.

Mateřské školy zpravidla zřizují obce, nicméně kraje mohou motivovat obce k dostatečnému zajištění kapacit tím, že vypíší dotační tituly či vstoupí do diskuse o zajištění systémové podpory ze strany státu. Zároveň **spolupráce mezi obcemi, krajem a státem** může přispět k vysvětlování přínosů předškolního vzdělávání pro budoucnost dítěte. Kraje se rovněž mohou podílet na bezplatném stravování a dopravě.

- Nesoulad nabídky a poptávky po SŠ

Je nutné, aby se co nejrychleji přiblížila struktura nabídky a poptávky po středních školách. Díky datům z posledních přijímaček víme, že ne všude tomu tak je. Situace se liší v jednotlivých krajích i uvnitř krajů samotných. Uchazeči tak nemají rovné šance pro přijetí. **Zájem je především o maturitní obory, z nichž všeobecné programy jsou nedostatkovým zbožím.** Poptávka po všeobecném středoškolském studiu přitom roste, stejně jako podíl maturantů pokračující ve studiu na vysoké škole. To však neznamená, že by se kraje měly zaměřit pouze na rozšiřování humanitních gymnázií. Důležitou roli hrají také technická, přírodovědná a ekonomická lycea, a další atraktivní obory. MŠMT letos představí návrh nové soustavy středoškolských oborů, jejímž cílem má být zejména zpřehlednění a zjednodušení struktury. Z tohoto „soupisu“ oborů si budou kraje ve spolupráci s řediteli škol „vybírat“ konkrétní obory. MŠMT chce, aby byla do roku 2027

KRAJSKÉ VOLBY 2024

až polovina oborů, které kraje nabízejí, všeobecná. Pro školní rok 2025/2026 chce nabídnout i nový obor – všeobecné lyceum. To by vedle velkého podílu všeobecné složky umožňovalo zvolit si ve vyšším ročníku oborové zaměření. Podpora gymnázií a všeobecného vzdělávání je i [prioritou současné vlády](#). Tomuto tématu se podrobněji EDUin věnoval [v Auditě vzdělávacího systému](#).

- Nekvalifikovaná výuka

Podíl hodin, jež jsou vyučovány pedagogy, kteří nesplňují požadované vzdělání podle zákona o pedagogických pracovnících, se regionálně liší. Zajistit výuku kvalifikovanými pedagogy se nejlépe daří gymnáziím, dále středním odborným školám s maturitními obory, největší problémy mají střední odborné školy s nematuritními obory. Kvalifikovaní učitelé využívají čteněji rozdílné formy výuky, díky kterým úspěšněji aktivizují žáky ve výuce.

TABULKA 31 | Odborná kvalifikace a aprobace učitelů – podíl hospitovaných hodin (v %)

	SŠ celkem	G4	Víceletá G	SOVm	SOVnm	Nástavby
Odborná kvalifikace dle zákona o pedagogických pracovnících	91,4	95,7	95,8	91,0	84,9	88,3
Aprobace (absolvování hospitovaného předmětu na VŠ)	84,9	93,1	94,2	85,7	67,0	83,3

Zdroj: [Kvalita vzdělávání v ČR ve školním roce 2022/2023: Výroční zpráva ČŠI](#), s. 89

Toto téma se netýká pouze středních škol. V případě mateřských škol je podíl kvalifikovaných pedagogů tradičně nejnižší ve velkých městech, v Praze a ve Středočeském kraji. U základních škol a víceletých gymnázií je nejvyšší nedostatek kvalifikovaných pedagogů v Karlovarském kraji, Středočeském kraji, v Praze a v některých okresech Ústeckého kraje.

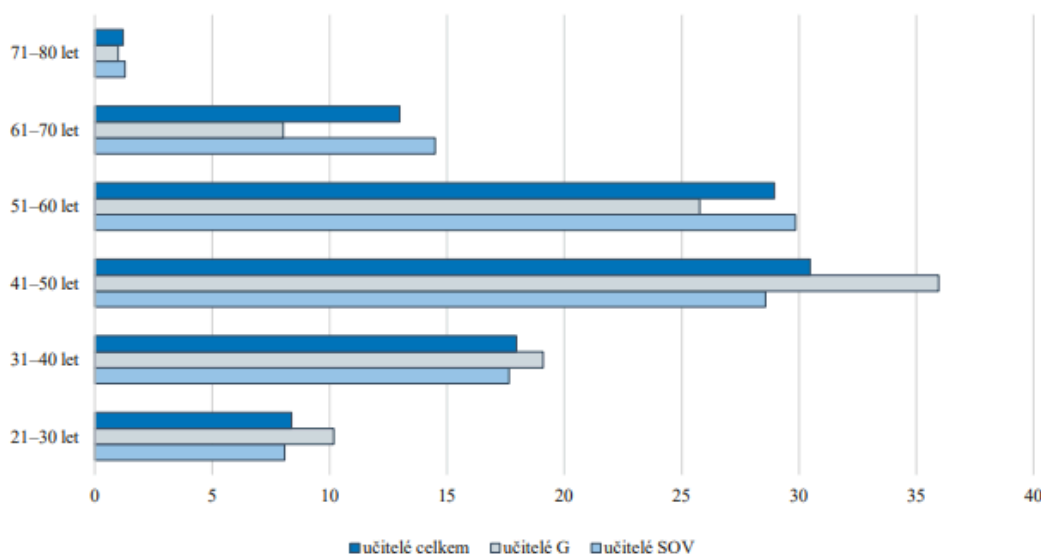
- Stárnutí kabinetů

Průměrný věk středoškolského učitele je 48 let. Na tento problém dlouhodobě upozorňuje ČŠI: „personální situace související se stárnutím pedagogů zůstává problematická zejména ve středním odborném vzdělávání. Vedení škol se potýká s

KRAJSKÉ VOLBY 2024

těžkostmi při zajištění výuky především odborných předmětů a praktického vyučování a v některých případech tak z těchto důvodů zaměstnává učitele nekvalifikované nebo v důchodovém věku. Ve středních odborných školách působí zhruba 16 % učitelů s věkem nad 61 let“.

GRAF 49 | Věková skladba učitelů (podíl v %)

Zdroj: [Kvalita vzdělávání v ČR ve školním roce 2022/2023: Výroční zpráva ČŠI](#), s. 90

Ve většině krajů jsou vysokoškolské programy učitelské přípravy. Kraje by nyní měly vstupovat do diskuse s akademickou půdou a zástupci státu o **zajištění systémové podpory většího počtu absolventů pedagogických fakult, kteří nastoupí do školství**. Díky tomu se zvýší podíl kvalifikované výuky i zajistí generační obměna pedagogického personálu. Klíčové je navýšení financování vysokých škol, rozšíření kapacit pedagogických fakult a zajištění konkurenceschopných platů pro přilákání nových zájemců o tuto profesi. Obdobnou práci musí kraje odpracovat i v případě zajištění podpůrných pozic (školní psycholog, speciální pedagog, sociální pedagog aj.) ve školách.

KRAJSKÉ VOLBY 2024

- Odborné vzdělávání

Současná středoškolská struktura je poměrně nepřehledná, s malým zastoupením všeobecných programů a s nízkou mírou prostupnosti. Oborů je příliš mnoho a vybízí žáky k brzké specializaci, přičemž některé z nich nemají dlouhodobou perspektivu uplatnění. Vysoký počet žáků navíc opouští studium předčasně nebo v oboru po jeho dokončení nepůsobí. Odborné vzdělávání nebude méně důležité než všeobecné, ale pravděpodobně se část bude odehrávat v pozdějším věku. Z toho důvodu by měly **kraje začít budovat centra celoživotního vzdělávání pro dospělé při středních školách** ve spolupráci se zaměstnavateli, úřady práce a dalšími partnery v území.

Další zajímavou oblastí pro kraje je duální vzdělávání. V návrhu je [novela](#) školského zákona, která by tuto oblast měla upravovat. Pokud bude tento koncept systémově správně nastaven a neuděláme si ze vzdělávací politiky politiku zaměstnanost, může být přínosem pro všechny strany – studenty, školy, zaměstnavatele, kraje a další sociální partnery. Zjednodušeně řečeno, zaměstnavatelé disponují moderními, nákladnými technologiemi, které si mohou studenti vyzkoušet, získat praxi a prohloubit své odborné znalosti i osvojit různé dovednosti. Budou tak lépe připraveni na navazující studium i na trh práce. Zaměstnavatelé si mohou v průběhu vzdělávání „vychovat“ potenciální pracovníky nebo využít teoretické znalosti studentů a jejich inovativní nápady pro rozvoj svého podnikání či samotného regionu.

Dlouhodobý záměr

Kraje vytváří vlastní [Dlouhodobý záměr](#) vzdělávání, který krajský úřad zpracovává v souladu s Dlouhodobým záměrem vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR a předkládá jej ministerstvu k vyjádření. Krajský Dlouhodobý záměr povinně obsahuje analýzu vzdělávací soustavy a stanovuje na základě předpokládaného demografického vývoje, vývoje na trhu práce a záměrů dalšího rozvoje kraje zejména cíle a úkoly pro jednotlivé oblasti vzdělávání a strukturu vzdělávací nabídky – především strukturu oborů vzdělání, druhů, popřípadě typů škol a školských zařízení, a jejich kapacitu. Pokud chtějí kraje kapacitu navyšovat, otevírat nové obory či jiné rušit, musí podat žádost na MŠMT.

KRAJSKÉ VOLBY 2024

Krajské úřady musely [do letošního července](#) zpracovat vlastní strategii a tu předložit krajskému zastupitelstvu ke schválení. Na podzim 2024 se ale konaly krajské volby a nové vedení nemusí mít vůli naplňovat plány politických předchůdců. Problematické je, že si již nemohou vytvořit vlastní strategii. [Dlouhodobé záměry](#) se totiž vyhodnocují a zpracovávají [jednou za 4 roky](#). Tudíž své postoje ke vzdělávací politice mohou promítnout až do následujícího záměru. Mechanismus tvorby Dlouhodobého záměru ministerstva a následně krajů by se z těchto důvodů měl změnit tak, aby proces jeho tvorby kopíroval funkční období krajských zastupitelů. **O omezení vlivu cyklů parlamentních a krajských voleb se snaží MŠMT [novelou školského zákona](#).**

Rozpočty

Jak již bylo v úvodu zmíněno, kraje jsou většinovými zřizovateli veřejných středních škol, vyšších odborných škol a konzervatoří. Rovněž přerozdělují prostředky na mzdy ze státního rozpočtu do všech škol v kraji. S jakým rozpočtem a jakým způsobem hospodařily předchozí krajské garnitury s veřejnými financemi, **kolik dávaly do školství v roce 2023** a jaký dopad budou mít navržené změny rozpočtového určení daní (RUD) pro kraje, se věnovala [studie](#) think-thanku IDEA (CERGE-EI), kdy např. **má přibýt kritérium počtu žáků ve školách zřizovaných krajem**.

Autorka: Nikola Šrámková

Další zdroje informací:

- ČŠI: [České školství v mapách: Prostorová analýza podmínek, průběhu a výsledků předškolního, základního a středního vzdělávání](#)
- ČŠI: [Kvalita vzdělávání v České republice ve školním roce 2022/2023](#)
- EDUin: [Data z přihlášek na střední školy](#)
- PAQ Research: [Nekvalifikovaná výuka na ZŠ](#)
- PAQ Research: [Nerovnosti ve vzdělávání jako zdroj neefektivity](#)
- Deník Referendum: [Školní psychologové: řešení, kterého se nedostává, a navíc není všespásné](#)
- ČSÚ: [Školy a školská zařízení - školní rok 2023/2024](#)